

Ediční poznámka

Podobně jako první díl antologie i tento druhý svazek zahrnuje především původně časopisecky publikované texty; jen v nemnoha případech (Štollův referát *Třicet let bojů za českou socialistickou poezii* a projevy na II. sjezdu Svazu československých spisovatelů) jsme se – ve snaze pokud možno příliš nezakreslit obraz soudobého literárního života – rozhodli toto kritérium nerespektovat. Všechny texty tiskneme podle jejich původní časopisecké publikace; v případě Štollova referátu vycházíme z prvního knižního vydání (průběh „plenární schůze o poezii“, na níž Štoll svůj referát proslovil, by měla osvětlit a doložit připravovaná edice Michala Bauera).

Veškeré jazykové úpravy vycházejí z platné pravopisné normy, v případě určitého okruhu výrazů dáváme přednost jejich tradičně užívané podobě (diskuse, kurs, -ismus). Nezasahujeme do stylu jednotlivých autorů a do jejich případného osobitého slovníku, zjevné tiskové chyby opravujeme bez dalšího komentáře, ojedinělá sporná místa komentujeme v ediční poznámce. Sjednocujeme transkripci vlastních jmen (Ščipačov m. Ščipačev), rušíme uvozovky u názvů literárních děl a článků.

V následujících odstavcích uvádíme soupis zařazených textů s příslušnými bibliografickými odkazy a s případnými stručnými komentáři a poznámkami.

Kdo nejde s námi...

Jan Štern: Zběhnutí od praporu. *Tvorba* 17, 1948, č. 25, s. 96-97.

s. 10 „*Ocitovali jsme již ve 23. čísle Tvorby báseň...*“ Autor odkazuje ke glose Poezie, uveřejněné v rubrice Z deníku *Tvorby*, pod kterou je podepsán Miroslav Galuška (*Tvorba* 17, 1948, č. 23, s. 452).

Kj: Deset let od smrti Karla Čapka. *Obrana lidu* 2, 1948, 25. 12. 1948, s. 5.

Ladislav Štoll: Třicet let bojů za českou socialistickou poezii.

Úryvky z referátu předneseného na pracovní konferenci SČS dne 22. ledna 1950. Převzato z prvního knižního vydání (Praha, Orbis 1950).

Michal Sedloň: Co nám dala plenárka o poezii. *Tvorba* 19, 1950, č. 8, s. 175.

Ivan Skála: Cizí hlas. *Tvorba* 19, 1950, č. 12, s. 285-286.

Michal Sedloň: Básník a víra v člověka. *Tvorba* 19, 1950, č. 14, s. 330-331.

Vladimír Dostál: Jiří Orten a jeho dědictví. *Var* 3, 1950/51, č. 3, s. 80-89.

František Buriánek: Proti buržoazní literární vědě Arne Nováka.

Praha, Osvěta 1952.

První verze této stati byla publikována v Tvorbě 21, 1952, č. 6 a 7, pod názvem *Proti nacionalistické, kosmopolitní „vědě“ Arne Nováka.*

Ladislav Štoll – Jiří Taufer: Proti sektářství a liberalismu – za rozkvet našeho umění. Literární noviny 1, 1952, č. 19, s. 5-6.

s. 93 „*Proto také Götzovo hodnocení Píšova básnického a kritického zjevu vyznívá nepravdivě...*“ – Autoři zřejmě odkazují k článku Františka Götze Pozdrav A. M. Píšovi k padesátinám (Literární noviny 1, 1952, č. 13, s. 6).

Egon Hostovský: Odpověď za spisovatele v exilu. Československý přehled /New York/, 1955, č. 11, s. 20-21. Text byl původně vysílán rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa.

Hostovského stať je reakcí na článek Jana Pilaře Zradit - znamená zahynout (Literární noviny 4, 1955, č. 44, s. 8). Jelikož dědicové práv Jana Pilaře, někdejšího šéfredaktora Literárních novin a v normalizačním období šéfredaktora a později ředitele nakladatelství Československý spisovatel, si nepřáli opětovné uveřejnění celého předmětného článku, nezbyvá, než tento text, s nímž Egon Hostovský polemizuje, připomenout alespoň ve dvou úryvcích:

„V pětadvacátém roce napsal S. K. Neumann do dělnického časopisu Reflektor dopis čtenářům, který se dneska čte jako malé proctví. Zapolemizoval si v něm proti reakčním názorům někdejšího měšťáckého žurnalisty z Tribuny a Přítomnosti a dnešního emigranta Ferdinanda Peroutky a jemu podobných a pronesl o této prohnilé společnosti tuto jasnozřivou větu: »Obecenstvo tohoto cirkusu, to jsou budoucí čs. běženci, kteří poběží za svým čs. Kerenským, až prach se zdvihne na všech silnicích.«

Vzpomněl jsem si na tuto prognózu, když jsem pročítal nedávno tři čísla emigrantské »nezávislé kulturní revue« Sklizeň, která by se ráda stala platformou hloučku českých literátů uprchlých po únoru na západ. Vyplnila se do písmene. Nestálo by ani za fajfku tabáku zmiňovat se o těch zahraničních desperátech, ani o těch mladších, kteří jim sedli na lep. Vždyť nikdo u nás o existenci těch Petrů Denů, Zdeňků Němečků, Františků Listopadů, Ivanů Jelínků, Svatošů a Kárnetů vůbec neví, natož aby želel jejich literárních výtvorů a postrádal je v obraze naší literatury. Zmiňujeme-li se vůbec o této zkrachované společnosti, pak ne proto, že by vůbec stálo za to zabývat se nějak vážněji jejich názory, nebo dokonce výtvoří. Mám však za to, že můžeme použít této příležitosti k další ilustraci známé pravdy z Dykovy básně: »Opustíš-li mne, nezahynu. Opustíš-li mne, zahyneš!« Ale ať o nich svědčí jejich vlastní slova!

K jednomu z hektografovaných sešitů této »nezávislé« revue, vydávané v Hamburku, je přiložen leták tzv. emigrantské Kulturní rady, datovaný 1. červnem 1955. V svolání se dnešní situace české emigrace charakterizuje takto:

»*Za sedm let exilu se nám nepodařilo vytvořit v cizině myšlenkové a kulturní ovzduší, které by nám umožnilo dočkat se rozhodných chvil světa a do-*

mova bez vnitřního oslabení. Naopak, za tu dobu se dokonal náš politický rozklad a naše mravní odolnost byla porušena tak, že zvaní komunistů k návratu za Železnou oponu nezůstává bez ozvěny. Naše účast na studené válce, zdaleka dosud neukončené a zvláště nevyhrané, se omezuje na propagandu, jejímiž úspěchy jsme si čím dále tím méně jisti. (...) nedostali jsme se víc než k hmotnému řešení svých osobních otázek (...) Je nutno se pokusit o řešení široce zaměřené, za účasti naší i našich cizích přátel, všech, kdo ještě jsou schopni dohlédnout do hloubky srázu, na němž jsme se octli...»

Jaké jsou ty prostředky, které mají zadržet úplný rozklad emigrantské společnosti? V provolání se o nich mluví a v časopisech je jejich propagaci věnováno mnoho místa, vždyť, jak píše, je to poslední lék proti agonii. Kulturní rada vypisuje subskripci na vydání deseti knížek. Prosí a žebrá aspoň o tři sta zájemců (!), kteří by zaručili hmotné náklady na tisk. Jak lze soudit z článků, naděje na úspěch jsou pramalé, protože emigranti se sotva drží nad vodou a deset dolarů na emigrantskou pseudokulturu nehodlají obětovat. Mám neklamný dojem, že autorům nejde ani tak o záchranu jejich duchovních bližních - ti, kdo mají čisté svědomí, se denně vracejí k nám domů - ale že je to spíše forma veřejné sbírky, nebo chtěli žebroty. Sudťe sami z tam otištěného článku Jaromíra Měšťana:

»Žijeme svá vnitřní a nikoliv nepohnutá dramata, většinou v těžkých poměrech hmotných. Neseme exil jako intelektuální stigma, jako osudové poznamenání, cítíme ho, jako Kristus cítil své bičování a svoji cestu křížovou. (...) Nakladatelské domy chtějí známá jména, umělce hotové a umění vyzrálé, malé šance pro přicházející autory, zvláště exilové. (...) Je organizováno hromadné vystěhování a zařazení exulanta do cizích mas, ale na exulantovo ohlušené slovo, na černé housle jeho řeči, oprádané pavoučím a prachem, nepamatuje nikdo. Mnohé národy kladou si jako podmínku při přijetí evropského exulanta do svých mas jeho rychlou aklimatizaci a jeho rozplynutí ve své kultuře. (...) zbývají masové tábory... hromadné strádání a bezútěšná beznaděje.»

Toto truchlivé přiznání připomíná věru spíš pohřební řeč. Jsou jím proskáklé všechny projevy, »k smutku přirostlému k zimomřivým duším« se přiznává i Egon Hostovský, člověk bez národa a bez tváře, který za žold prodal i svůj rodný jazyk a rozplynul se v kosmopolitní západní kultuře. Co způsobilo, že se tito »svobodní duchové« najednou přiznávají k bezvýhodnosti svého postavení a nesnaží se už ani zamaskovat, že se octli na dně? Naplno to říká jiný emigrantský časopis Bohemia, vycházející v Mnichově:

»Rozplynutím části iluzí byl výsledek ženevské konference. Rozplynutím další části je nastávající období koexistence... Vývoj událostí poslední doby postavil náš exil obrazně řečeno před propast... v důsledku toho se uvažujícím exulantům začínají bortit všechny dosavadní představy, takže začínají ztrácet víru ve smysl exilu a v boj proti komunismu.»

Nás to nepřekvapuje. Neudivují nás ani hádky a pranice mezi emigranty, ani kletby na adresu amerických vůdců, kteří nechávají emigranty na holičkách, ani spílání Bohemie českým přísluhovačům Svobodné Evropy, kteří prý dnes ve svých vysíláních »kolaborují s komunisty«. To všechno je zákonitý proces rozkladu měšťáckých uprchlíků, kteří zradili lid, vlast a sami nad sebou vynesli ortel postupného odumírání. Pro život vybudovaný na lži a zradě není jiného východiska. Literatura, která z nich chce čerpat, páchne hnilobou a je odsouzena jako nevydané rukopisy I. Blatného a desítky těch emigrantských »hvězd« k nezájmu. Výtvoř, které otiskuje Sklizeň, to plně potvrzují. Nechce se mi ani citovat to blábolení a nesmyslné skuhrání...

(...)

A tak mi nezbyvá než ocitovat na konec znovu S. K. Neumanna, který svůj dopis uzavírá slovy: »Ferdinande Ferino (a my dodáváme – i vy, kteří jste se dali jeho cestou), kdybyste denně propotil tři košile místo jedné, obveselujete na smrt jdoucí, jste klaun v posledním jejích cirku, my však jsme prostí dělníci pro svět, který se řítí vpřed. A nic ho nezadrží.«

Tenkrát to říkal Neumann uprostřed vládnoucí buržoazie, která si peroutkovské kejklíře vydržovala a uměle je udržovala při životě. Dnes jeho slova znějí ve společnosti, která už zvítězila a tvoří nové neúplatné štěstí i novou bohatou literaturu a umění pro zástupy svobodného lidu.“

Z literárního života

Pavel Tigrid: Zrada našich vzdělanců. Doba /Ludwigsburg/ 2, 1949, č. 7, s. 3-5.

A. J. Liehm: Znárodnění kultury nás nezajímá. Kulturní politika 3, 1947/48, č. 33, s. 4.

Václav Pekárek: Více Wolkera! Var 1, 1948, č. 2, s. 37-45.

Ivan Skála: K situaci soudobé české poezie. Tvorba 18, 1949, č. 9, s. 207-208.

Josef Štefánek: K situaci naší literární vědy. Tvorba 18, 1949, č. 9, s. 208-210.

Jindřich Honzl: K situaci divadelního umění. Otázky divadla a filmu 4, 1948/49, č. 3, s. 49-63.

Článek je zakončen odkazem na jeho pokračování, které však v dalších číslech Otázek divadla a filmu již publikováno nebylo. – Revoluční sborník Devětsil, z něhož Honzl často cituje, vydalo na podzim 1922 nakladatelství Večernice V. Vortel v Praze.

s. 127 „...Veřejně v tisku vystoupil proti umělecké linii J. Stránského v Národním divadle Jindřich Honzl článkem v Tvorbě...“ Autor odkazuje k vlastnímu článku Národní divadlo jest kulturním zájmem národa (Tvorba 16, 1947, č. 5, s. 87-88).

s. 131 „Napřed je třeba říci, že avantgardismus (mluvím teď o avantgardismu, k němuž jsem se hlásil. Nemohu říkat »můj avantgardismus«, protože to

byl avantgardismus celého hnutí Devětsilu, do něhož náleželi zprvu Wolker, Nezval, Hořejší, Teige, Seifert, Vančura, Hůlka, Schulz a mnozí jiní)...“
– věta zůstala nedokončena i v originále; rukopis jsme bohužel neměli k dispozici.

Jan Štern: Jiráskův bojovný demokratismus. Tvorba 20, 1951, č. 34, s. 820-821.

Jan Mukařovský: Ke kritice strukturalismu v naší literární vědě. Tvorba 20, 1951, č. 40, s. 964-966.

Redakce Tvorby doprovodila Mukařovského stať tímto úvodem: *„Strukturalismus napáchal veliké škody nejenom v naší jazykovědě. Pronikl též do české estetiky a literární vědy, kde se spolu s teigovštinou projevil jako teoretická a metodologická základna formalismu v naší literatuře. O tom výmluvně svědčí nejen příklad českého formalismu, zvláště poetismu a surrealismu, ale též slovenského nadrealismu a bratislavské strukturalistické skupiny (Bakoš). Proto Tvorba rozšiřuje diskusi o boji proti strukturalismu také na oblast estetiky a literární vědy. Jako první tu uveřejňujeme významný diskusní příspěvek soudruha prof. dr. Jana Mukařovského.“*

Mukařovského článek byl součástí protistrukturalistické kampaně v Tvorbě, jíž se mj. zúčastnili Petr Sgall (Stalinovy práce o jazykovědě a Pražský lingvistický kroužek, č. 28, s. 674-676), František Trávníček (Strukturalismus – nepřítel naší jazykovědy, č. 37, s. 866-869; Strukturalistická typologie jazyková, č. 47, s. 1125-1126), Jaromír Bělíč (Překonáním strukturalismu k marxistické jazykovědě, č. 41, s. 987-989), V. Skalička (Ke kritice strukturalismu, č. 42, s. 1011-1012), František Buriánek (Poznámky k diskusi o strukturalismu v literární vědě, č. 44, s. 1059), Vladimír Barnett (Ke kritice strukturalismu v naší jazykovědě, č. 49, s. 1177-1178) a Mirko Novák (Ke kritice strukturalismu v české estetice, č. 51, s. 1252-1253).

s. 150 *„...Proto také, místo aby se ptal, na čí straně stojí dílo v třídním boji, vymýšlí strukturalismus pojem »struktury funkcí«, vznášející se mezi dílem a společností, strukturu, jejímiž složkami jsou jednotlivé funkce umění stále se přeskupující během vývoje.“* Za touto větou jsme byli nuceni vynechat větu následující, kterou při publikaci v časopisu Tvorba postihla neřešitelná tisková chyba (sazeč v tomto odstavci pravděpodobně vynechal na různých místech dva řádky, čímž čtenářům znemožnil pochopit smysl příslušné věty). Redakce Tvorby tuto chybu bohužel v příštích číslech neopravila a rukopis stati jsme neměli k dispozici (v Mukařovského pozůstalosti uložené v LA PNP v Praze se bohužel nenachází).

Mírně upravenou verzi této stati autor po deseti letech zařadil do své knihy Z české literatury (Bratislava, Slovenský spisovateľ 1961, s. 47-56, do slovenštiny přeložil Branislav Choma). Ani překladatel a odpovědný redaktor této knihy (a po letech zřejmě ani autor) si neporadili s výše zmíněnou tiskovou chybou a celou problematickou pasáž vynechali.

Okolnostmi vzniku Mukařovského stati se zabývá Miroslav Červenka ve studii Jana Mukařovského rozchod se strukturalismem (Tvar 2, 1991,

č. 36), přednesené na mezinárodní konferenci ke 100. výročí narození Jana Mukařovského v září 1991 na Dobříši a otištěné též v Červenkové knize Obléhání zevnitř (Praha, Torst 1996, s. 386-397). O vysvětlení tohoto Mukařovského kroku se pokouší také Květoslav Chvatík v rozhovoru s Jiřím Trávníčkem, publikovaným v druhém vydání své knihy Strukturální estetika (Brno, Host 2001, s. 175-196).

Chvatík zde uvádí: *„K pochopení Mukařovského sebekritiky je třeba uvážit nejméně tři okolnosti. Za prvé byl Mukařovský v podstatě člověk nepolitický, který se od mládí věnoval především své akademické dráze a za první republiky nepatřil k levici, i když se osobně přátelil s avantgardními umělci. I svou aktuální stať Situace moderního umění z pohnutého roku 1938 publikoval v umírněném Právu lidu – dál nalevo tehdy nešel. Teprve za války, po zradě Anglie a Francie za Mnichova, přerůstal jeho antifašismus postupně, jak se situace přiostrhovala a vlna represí narůstala, v komunismus jako jediné východisko z válečné krize. Vyprávěl mi často o tom, že rozhodující roli při tom hrálo jeho přátelství s Vladislavem Vančurou, jehož si velice vážil a který tehdy dospěl k názoru, že je třeba stát se „řadovým vojákem strany“, jež jako jediná byla schopna účinně čelit fašistickému nebezpečí. Po popravě Vladislava Vančury nacisty považoval za znamení věrnosti jeho odkazu rozhodnutí vstoupit do komunistické strany, která až do února 1948 demonstrovala v Čechách tolerantní přístup k modernímu umění a myšlení (i jeho Kapitoly z české poetiky vyšly ještě v roce 1948 ve druhém, rozšířeném vydání ve stranickém nakladatelství Svoboda).*

Za druhé je dnes již jen obtížně možné pochopit atmosféru hrůzy a strachu, která v české kultuře zavládla počátkem padesátých let po popravě Milady Horákové, Závěše Kalandry a Vlada Clementise (Mukařovského přítele) a po kampani proti Teigovi (rovněž jeho velmi blízkému příteli) a po uvěznění řady spisovatelů a intelektuálů: nikdo si nemohl být jist svým životem, zejména pokud stál tak vysoko na společenském žebříčku a měl tak »neortodoxní« minulost. – Mukařovský nebyl na tak radikální obrat kulturní politiky, jaký tehdy prosadili Kopecký, Nejedlý, Štoll, Taufer, Reiman a Bareš, mentálně připraven. Ještě v projevu Kam směřuje dnešní teorie umění?, předneseném koncem roku 1948 na Slovensku a otištěném v roce 1949 ve Slovu a slovesnosti, hájil strukturalismus jako estetickou teorii slučitelnou s principy neortodoxně chápané dialektiky a materialismu. Poté byl již zcela pohlcen svými funkcemi rektora Karlovy univerzity a člena Světové rady míru, jak o tom svědčí i jeho bibliografie, zaznamenávající z té doby již jen víceméně příležitostné politické a publicistické projevy.

Konečně za třetí mi Mukařovský vyprávěl, že sekretariát ÚV KSČ tehdy starým univerzitním profesorům příliš nedůvěřoval a zavedl neoficiální funkci jakýchsi »komisařů«, kteří je měli ideologicky »usměrňovat«. Také on dostal přidělenou takovou »kádrovou posilu« z řad mladých komunistických pracovníků okolo Reimanovy Tvorby, a tento dotěrný »soudruh« ho pak dotlačil k sebekritice a její text patřičně »zostřil«, jak bylo tehdy v redakcích zvy-

kem. (Mukařovský mi ho jmenoval a i já jsem ho poznal v plné akci za normalizace, kdy spolu s Richtou likvidovali již podruhé českou filozofii a sociologii.)“

Miloš Kovářik: O literární tvořivosti příslušníků naší lidové armády.

Nový život 3, 1951, č. 5, s. 761-767.

Zdeněk K. Slabý: Ke Skálově sbírce Máj země. Var 3, 1950-51, č. 9-10, září 1950, s. 306-311.

s. 166 *„...Vždyť nad Láskou Skálovou si připomínáme i básničku o lásce od Pavla Hanuše, kterou nám recitoval na SMBS...“* Za touto zkratkou se skrývá Stavba mladých budovatelů socialismu.

Jiří Hájek: Citový život dnešních lidí a naše literatura. Host do domu 1, 1954, č. 7, s.309-311.

Josef Hrabák: Posledních deset let v našem literárním životě. Host do domu 2, 1955, č. 4, s. 162-165.

O Pavla Kohouta

Jan Trefulka: O nových verších Pavla Kohouta – polemicky. Host do domu 1, 1954, č. 11, s. 505-508.

Redakce Hosta do domu doplnila Trefulkův článek tímto dodatkem: *„Redakce otiskuje polemiku Jana Trefulky s básnickou metodou Pavla Kohouta, v níž autor klade nad Kohoutovými verši otázky, které jsou vážné a na něž by měla být nalezena definitivní odpověď. Netýkají se jen Pavla Kohouta, ani jen jeho poezie, ale i poměru mladých čtenářů a posluchačů k poezii. V příštím čísle dáme slovo těm, kdož mají chuť polemizovat s polemikou.“*

Jan Skácel: O verších Pavla Kohouta – v glosách. Host do domu 1, 1954, č. 12, s. 551-553.

Jaroslav Bouček: Kritika, nebo kampaň? Mladá fronta 11, 1955, 9. 1. 1955, s. 4.

Karel Macourek – Jan Zelenka: Slovíčko s kritikem. Host do domu 2, 1955, č. 1, s. 24-26.

s. 192 *„...Tento úkol nechceme řešit zde, konečně vyšly seriózní kritiky, např. v Literárních novinách č. 36 ze 4. 9. 1954...“* Autoři odkazují k recenzi Jana Petrmichla Čas lásky a boje (Literární noviny 3, 1954, č. 36, s. 6).

Jan Trefulka: O pravdivém hrdinovi naší doby. Host do domu 2, 1955, č. 2, s. 75-77.

s. 195 *„...Když píše o typu mladého člověka, kterého je »zřídka vidět«, domnívá se soudruh Kainar, že myslím na pražský ČSM...“* – Josef Kainar ve svém příspěvku do diskuse, nazvaném O Janu Trefulkovi – polemicky (Host do domu 1, 1954, č. 12, s. 550-551), píše:

„...o Kohoutovi se (dosud) psalo málo, psalo se o něm opatrně a polehounku. Tak se stalo, že Kohoutovi přívrženci a jeho odpůrci zvedli tichý a rozhořčený osobní boj, při kterém se dnes už někdy zapomíná na hlavní účel: na důkladné a objektivní zhodnocení celé dosavadní Kohoutovy tvorby.“

Jan Trefulka v minulém čísle *Hosta* uveřejnil kritický článek, který ve své první části připomíná způsob, jak se o Kohoutovi psalo doposavad. Připochválil v něm Kohoutovu poslední sbírku *Čas lásky a boje*, připohladil, připustil, že snaha o aktuálnost je vlastně chvályhodná věc, a nakonec připustil, že některé básně ve sbírce jsou lepší než jiné. Pak ale, když si odbyl tuto zdvořilostní ceremonii, najednou mu nápadně přibýlo na temperamentu a na výmluvnosti. To už se totiž octl tam, kam si namířil, to už se octl u osobnosti básníka samého. Jaký portrét nám vymaloval! Kolik podrobností! Jaké zajímavé a barvitě pozadí! A tak se dovídáme, že člověk Pavel Kohout je plný bohorovného sebeuspokojení. Že žije v prostředí elitních svazáckých souborů velikých továren. Že miluje pódia, slavnosti, že hodně jezdí vlakem a létá letadlem. Že právě proto nemá nikde svůj milý, teplý koutek, a pak mu ovšem nezbyvá čas na tiché básnické procházky. Dokonce se dovídáme, že mu vydávají knížky ve větším nákladu, než je zvykem a slušností. Projevuje se starostlivé podezření, že se učí umění, jak se stát populární, u Karla Vlacha a Kučerovy skupiny. Hlásá se nám, že Kohout je z gruntu plačtivý a sentimentální a mladičké učitelky že se v něm jen zhlížejí. («Mladičké učitelky» jsou pro Trefulku zřejmě symbolem naivity...) Vcelku, ať už se to říká tak, nebo trochu jinak, je Kohout omyl naší mladé literatury, nic nezná, nic neví, není schopen opravdové lásky a »je spolutvůrcem a patrně i obětí jistého prostředí« ...

To »jisté prostředí« je pražský ČSM ... Snad to trochu vypadá z rámce této polemiky, ale musím se přiznat, že jsem měl o celém ČSM trochu jiný názor. Viděl jsem svazáky pracovat na našich stavbách socialismu. Viděl jsem je agitovat za podmíněk, kdy trochu méně odvahy by stačilo, aby se sbalil uzlík a jelo by se domů. Viděl jsem je bojovat. Poznal jsem je nejen na pódiích a při slavnostech, ale také při denní turdě lopotě i na pracovištích i na školách. Nemohu ovšem doložit statisticky, že tolik a tolik svazáků je takových, jak o nich píší. Víím jen, že je jich dost, a myslím si, že není možné, aby se pražské prostředí ČSM tak diametrálně lišilo od venkovského. Přes všechny vážné krize Svazu, jak vyplývaly např. ze slánštiny, je takových agilních svazáků až podivuhodně mnoho a nejsou to žádné bílé vrány.

Proto protestuji, když s chytrou neurčitostí, známou z polemik předválečného buržoazního tisku, nazve někdo ČSM jistým prostředím. Navíc doufám, že se ozvou »mladičké učitelky«, děvčata bojující na zapadlých vesnicích o duši dětí s odvahou, kterou jsme zatím rozhodně nedoceníli. Je opravdu třeba, aby se o ně někdo otíral jizlivou poznámkou?

Ale vraťme se ke Kohoutovi a k jeho kritikovi.

Když člověk dočte Trefulkův článek, zavrtí hlavou a vrátí se ke Kohoutově knížce. Má pocit, že ji četl nedbale, že se dal možná svěst plynulostí veršů a jejich průzračností. Přečte si třeba *Korejskou vteřinu*. Krásná, citlivá báseň, jakou bych, promiňte mi to, chtěl sám vytvořit. Přečteš si *Francouzské proměny*. Buď jsem hluchý a slepý, ale je to dobře napsáno.

Při Písni setkání jsem si vzpomněl, jak tehda v březnu, ve dnech nejsmutnějších, ona jediná dala skutečnou lidskou útěchu. Jsou ve sbírce básně, které zřetelně ukazují, že žije mezi námi básník, který má smysl pro humor a ironii. V celkové situaci dnešní poezie zjev zvláštní a vítaný. Přitom se ovšem nad celou sbírkou nerozplývám »permanentním blahem«, jak by řekl Jan Trefulka. Jsou tu rozvláčné pointy, jsou tu hluchá místa, která se Kohout pokouší zlepšit spoustou vykřičníků, a spíš je jimi ubíjí. Někdy se Kohout mylí v lásce, a je dost upřímný, že se stejně mylí i v poezii. Jsou tu básně skutečně šité horkou jehlou. Ovšem, taková Píseň setkání byla přečtena jehlou ne horkou, ale přímo žhavou... a jaká síla je v ní! Shrnuto, jak už to bývá nejen u básnických sbírek, má čas lásky a boje své klady a své zápory. Ale ve svém průměru je to knížka statečná (co říká Jan Trefulka básni Nemá tvář supa?), knížka, která ví, kam míří, a která plní svůj úkol dobře. Dovoluji si tvrdit, že ji napsal básník.

Z tohoto hlediska se mi pak jeví Trefulkův článek se svými téměř klepařskými formulacemi jako příklad kritiky, která se snaží být odvážná, a je jen jedovatá. A co se týká jejího závěru: je pravda, že Kohout někdy píše levou rukou a že to rozhodně není v pořádku. Naopak ale platí pro každého kritika, že má ve svých člancích správně trefovat, a ne jenom trefulkovat.“

František Trávníček: Aby bylo jasno. Host do domu 2, 1955, č. 3, s. 114-117. Převážná část textu je polemikou se statí Sergeje Machonina Za kritiku ideovou, tvořivou a pomáhající (Literární noviny 4, 1955, č. 5, s. 4), kterou jsme do tohoto oddílu antologie nezařadili především pro nedostatek místa.

- s. 201 „...S Trefulkovou výtkou, že »Kohoutovy básně nejsou obrazem skutečného života většiny mládeže«, vyslovili souhlas A. Jelínek a M. Schulze...“ Autor odkazuje ke statí Antonína Jelínka a Milana Schulze O poezii Pavla Kohouta (Rudé právo 34, 1954, č. 343, 12. 12. 1954, s. 4).
- s. 204 „...Po uveřejnění Machoninovy statí otiskly Literární noviny v čísle z 5. února t. r. příspěvek Jana Šterna, který pronesl v diskusi na pražském aktivu českých spisovatelů dne 28. ledna t. r...“ Zde autor odkazuje k článku Za ideový ruch na spisovatelské frontě, v němž byly zahrnuty úryvky z některých vystoupení na zmíněném aktivu (Literární noviny 4, 1955, č. 6, s. 3).

Uzavíráme diskusi. Host do domu 2, 1955, č. 3, s. 117-119.

Redakční dovětek k polemice o básnické tvorbě Pavla Kohouta.

Pavel Kohout: O smysl a poslání české poezie. Literární noviny 4, 1955, č. 13, s. 3.

- s. 213 „...Citují kuse – proto srovnej Nový život 1954, č. 5, s. 508.“ Autor odkazuje ke statí Václava Stejskala Po konferenci Svazu čs. spisovatelů (Nový život 6, 1954, č. 5, s. 500-510).
- s. 213 „...Jak jinak hodnotit článek Jiřího Tauferera Velká přehlídka a velká příprava...“ Tauferova stať byla otištěna v Novém životě 7, 1955, č. 2, s. 109-114, č. 3, s. 221-232.

- s. 215 „...Vrcholu zatím dosáhl 15. ledna t. r. v brněnské Rovnosti Václav Zyk-
mund...“ Kohout odkazuje k Zykmundovu článku Kampaň, nebo Donqui-
chotství, publikovanému v brněnském listu Rovnost 71, 1955, č. 4, 15. 1.
1955, s. 4.

Co je to socialistický realismus a socialistická literatura

Zdeněk Nejedlý: O realismu pravém a nepravém. Var 1, 1948, č. 8, s. 225-232.

Frank Wollman: Socialistický realismus jako kulturní epocha a styl umělecký. Slovesná věda, 2, 1948/1949, č. 2, s. 69-80.

Kromě odkazů s přesným bibliografickým údajem, uvedeným přímo v textu, odkazuje autor též k vlastní stati O sociální a mravní podstatnost (Blok 2, 1947/48, č. 4, příloha P – informace o kulturní práci, s. 45-48).

Sergej Machonin: Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. Nový život 1, 1949, č. 2, s. 71-76, č. 3, s. 65-77.

Ladislav Štoll: Třicet let bojů za českou socialistickou poezii.

Závěrečná část referátu předneseného na pracovní konferenci Svazu československých spisovatelů dne 22. ledna 1950. Převzato z prvního knižního vydání (Praha, Orbis 1950).

Vladimír Dostál: Na obranu socialistického realismu. Literární noviny 5, 1956, č. 34, 35, 36, s. 6.

Článek doprovodila redakce Literárních novin tímto úvodním textem: „Jedním z předních úkolů, které vyplývají z usnesení II. spisovatelského sjezdu a které klade všem spisovatelům na srdce dopis Ústředního výboru strany, je promýšlet od kořene mnohé vážné otázky naší literatury, uplatnit tvořivé výsledky XX. sjezdu na literaturu a umění, revidovat minulé chyby a objasňovat vážnou, praktickou i teoretickou práci nedořešené, otevřené problémy našeho umění. Redakce Literárních novin uvítá všechny hlasy našich spisovatelů a kritiků, které přinesou nové pohledy a nové názory k živým problémům socialistického umění...“

- s. 266 „...Šéfredaktor Května Bohuslav Březovský mluví pak ve svém posjezdovém úvodníku už jen o »takzvaném socialistickém realismu« a Literární noviny (článkem A. Jelínka Kritika a sjezd v č. 30) ho v tom všele podporují...“ Autor zde odkazuje k článkům B. Březovského Po sjezdu... (Květen 1, 1955/56, č. 10, s. 289-291) a Antonína Jelínka Kritika a sjezd (Literární noviny 5, 1956, č. 30, s.7).

Dále V. Dostál odkazuje ke stati polského literárního historika a kritika Jana Kotta Mytologie a pravda, původně přednesené na IX. zasedání polské Rady kultury a umění a česky publikované v Novém životě 8, 1956, č. 6, s. 694-701, a k článku Zdeňka Smejkal Modernost proti revolučnosti? (Host do domu 3, 1956, č. 5, s. 203-205).

Jan Cigánek: Na okraj jedné kritické konfese. Literární noviny 5, 1956, č. 43, s. 6.

Článek byl uveden tímto redakčním textem: „*Do diskuse o problémech socialistického realismu zaslal nám ještě příspěvek mladý pracovník estetiky Jan Cigánek. Otiskujeme jej poněkud zkráceně. Autor nejprve polemizuje s V. Dostálem, jenž podle něho, místo aby rozebral Kottovy omyly, »nálepkuje kdekoho různými termíny, mezi nimiž zvlášť vyniká termín kolísající intelektuál«.* Reklamuje pak pro každého, kdo usiluje o hlubší poznání, úctu k omylu. Domnívá se také, že zdravá skepse o výrocích a hotových formulích vede k objevování pravdy a že nesmí být ztotožňována s nezdravou skepsí o podstatě naší věci.“

Helena Matoušová (= Růžena Grebeníčková): Socialistické umění a obrana fetišů. Nový život 8, 1956, č. 10, s. 1113-1119.

s. 292 „...*Na všechny tři teze nalezneme doklady, poslední byla vyslovena v stati Kunderově...*“ Míněna je stať Milana Kundery O sporech dědických (Nový život 7, 1955, č. 12, s. 1290-1306).

Miroslav Jodl: O směrech, stylech a jednotě literatury. Nový život 8, 1956, č. 11, s. 1139-1147.

Květoslav Chvatík: Poznámky k diskusi o socialistickém realismu. Nový život 8, 1956, č. 12, s. 1285-1291.

Jan Grossman: O krizi v literatuře. Nový život 8, 1956, č. 12, s. 1294-1302.

Bohumír Macák: Improvizace na aktuální téma. Host do domu 3, 1956, č. 12, s. 550-552.

s. 329 „...*Cituji z úvodu, který napsal B. Mathesius k českému vydání Ždanovovy Zprávy o časopisech Leningrad a Zvezda...*“ Zpráva vyšla pod názvem Případ Zoščenko – Achmatová jako druhý svazek Knihovny politických aktualit Vydavatelství Ministerstva informací Svět v obrazech v prosinci 1946; Mathesiův úvod na s. 5-6.

Václav Zykmond: K současným diskusím o socialistickém realismu a ještě jiných věcech. Host do domu 4, 1957, č. 6, s. 261-264.

Článek je uveden tímto redakčním textem: „*Todor Pavlov vyzval československé spisovatele a teoretiky umění k diskusi o otázkách teorie umění a socialistického realismu. Vyzvali jsme autora této stati, který se těmito otázkami soustavně zabývá, aby se k nadhozeným problémům vyslovil. Uveřejňujeme jeho názory jako hlas v diskusi. To neznamená, že se s jeho názory plně ztotožňujeme.*“

Východiskem Zykmondových úvah jsou tedy názory tehdejšího předsedy Bulharské akademie věd Todora Pavlova, s nimiž se český čtenář mohl seznámit zejména ve stati O stranickosti literatury a umění vůbec (Tvorba 22, 1957, č. 6, s. 4-6, č. 7, s. 14-15). Dále autor odkazuje k referátu Jana Kotta Mytologie a pravda (Nový život 8, 1956, č. 6, s. 694-701) a k polemice mezi Vladimírem Dostálem a Františkem Vrbou. Vrba publikoval své „poznámky ke stati Todora Pavlova“ pod názvem Cíl a cesty (Literární noviny 6, 1957, č. 15, s. 3), na něž reagoval Vladimír Dostál

článkem Diskuse o socialistickém realismu (Kultura 1, 1957, č. 16, s. 3) a glosou Žádné výmluvy... (tamtéž, č. 17, s. 2). Vrba reagoval poznámkou Pod laskavým nadpisem... (Literární noviny 6, 1957, č. 16, s. 2) a Dostál se s problémem pokusil vyrovnat ještě v článku Estetika Todora Pavlova v dnešní marxistické ofenzivě (Kultura 1, 1957, č. 20, s. 3).

Oleg Sus: Kříž estetiky čili bič diskusí. Host do domu 4, 1957, č. 8, s. 366-369.

s. 339 „...*Břežnové stati Todora Pavlova o socialistickém realismu vzbudily diskusi a polemickou odezvu se strany českých kritiků, Vrby, Dostála a teď také Jiřího Hájka...*“ Odkazy ke zmíněným statím T. Pavlova, F. Vrby a V. Dostála jsou uvedeny v předchozí poznámce; dále Sus odkazuje k článku Jiřího Hájka Ano a ne (Literární noviny 6, 1957, č. 23, s. 1 a 6) a k článku Jana Cigánka Estetika v rozpacích (Květen 2, 1956/57, č. 9, s. 332-334).

Josef Hrabák: Několik myšlenek o experimentálním umění. Host do domu 5, 1958, č. 5, s. 218-221

O literární kritice v období budování socialismu

Hana Budínová: Jak je to s kritikou? Kulturní politika 3, 1947/48, č. 32, s. 4.

Václav Běhounek: Co má dělat kritika? Kulturní politika 3, 1947/48, č. 34, s. 4.

Článek doprovodila redakce Kulturní politiky následujícím úvodem: „*V posledních dvou číslech Kulturní politiky zabývali jsme se na tomto místě problémy kritiky u nás. Chtěli jsme, aby tyto články byly úvodem k široké veřejné diskusi. Jsme rádi, že můžeme dnes otisknout první příspěvek, a doufáme, že diskuse pomůže rozřešit mnohé problémy, osvětlit různá stanoviska a sporné otázky.*“

s. 357 „...*Předešel mne už František Götze, když v Národním osvobození 18. dubna správně ukázal na ten paradoxní fakt...*“ Autor odkazuje ke stati Františka Götze Situace české kritiky (Národní osvobození 19, 1948, č. 92, 18. 4. 1948, s. 5; podepsáno G.).

Kromě stati Hany Budínové, zařazené do tohoto oddílu antologie, odkazuje autor také k článku A. J. Liehma Znárodnění kultury nás nezajímá (Kulturní politika 3, 1947/48, č. 33, s. 4, zde na s. 103-105).

Jiří Taufer: Co má dělat kritika? Tvorba 17, 1948, č. 22-23, s. 427-428, č. 24, s. 447-448.

Autor odkazuje k projevům Ladislava Štolla a Zdeňka Nejedlého, proneseným na Sjezdu národní kultury v dubnu 1948 a posléze uveřejněným též tiskem. Referát Štollův, přednesený dne 10. 4. 1948, vyšel jako brožura pod názvem Skutečnosti tváří v tvář (Praha, Orbis 1948, 56 s.), projev Zdeňka Nejedlého ze dne 11. 4. 1948 vyšel časopisecky pod názvem Ideové směrnice naší národní kultury (Var 1, 1948, č. 3, s. 65-90).

- s. 366 „...*Hle, A. Hrubý, který v Kritickém měsíčníku otiskl o Ivanu Olbrachtovi článek, který byl nejhrubším útokem na čest a tvůrčí poctivost tohoto velikého soudobého českého prozaika...*“ Taufer má na mysli článek Olbrachtův „Dobyvatel“ (Kritický měsíčník 9, 1948, č. 1-2, s. 17-21), v němž Antonín Hrubý odhaluje Olbrachta jako plagiátora: próza Dobyvatel totiž podle Hrubého analýzy není dílem pouze inspirovaným Prescottovými Dějinami dobytí Mexika (1843), jak Olbracht přiznal, nýbrž téměř doslovným převodem jejich místy nepřesného německého překladu.
- s. 369 „...*I »ohrožovaná demokracie« je jeho nepřítel, jak to říká Kamil Bednář ve 3. čísle Kritického měsíčníku, a jak to naznačuje jeho redaktor v č. 1...*“ Z Tauferovy interpretace myšlenek obou autorů není zřetelné, ke kterým článkům vlastně odkazuje. Kritický měsíčník však v roce 1948 vycházel po dvojčíslech (1. ani 3. číslo tedy fakticky neexistuje); Kamil Bednář v číslech 1-2, 3-4 a 5-6 navíc vůbec nepublikoval. V případě Václava Černého Taufer možná odkazuje k některým myšlenkám a závěrům Černého stati Socialistický rok 1848 a jeho dědictví (KM 9, 1948, č. 1-2, s. 2-10).
- Josef Hrabák: Kritika naší nejnovější kritiky.** Host do domu 1, 1954, č. 3, s. 106-110.
Článek je písemnou verzí referátu předneseného na „plenární schůzi kritiků“ dne 17. února 1954 v Brně. Bibliografické údaje citovaných recenzí a statí byly redakčně poněkud upraveny.
- Miroslav Červenka – Josef Vohryzek: Kritika literatury a kritika života.** Literární noviny 4, 1955, č. 45, s. 6-7.
Autoři odkazují k recenzím Miroslava Petříčka Na okraj Básnického almanachu 1954 (Nový život 7, 1955, č. 5, s. 527-531) a Branislavův Večer u studny (Nový život 7, 1955, č. 6, s. 633-638) a ke statí Jaroslava Janů K poezii Pavla Kohouta (Nový život 7, 1955, č. 3, s. 304-308).
- Jan Trefulka: Několik poznámek o kritice.** Nový život 8, 1956, č. 4, s. 434-438.
- Jan Mukařovský: O dnešním stavu a úkolech literární kritiky.** Nový život 8, 1956, č. 5, s. 484-498.
- Josef Rybák: Poznámky o kritice.** Nový život 10, 1958, č. 6, s. 405-409.
- s. 414 „...*Stačí, aby se u nás otiskla nějaká popletená úvaha, např. od Janka Kose, cizí marxleninské ideologii, a už se najdou lidé, kteří to papouškují...*“ Rybák zde zřejmě odkazuje k referátu jugoslávského literárního vědce Janka Kose, přednesenému „na mimořádném plénu Svazu jugoslávských spisovatelů o otázkách současné estetiky, literární teorie a praxe“ a česky publikované v překladu Mileny Černé pod názvem O marxistické estetiky a marxistické literární kritice (Světová literatura 2, 1957, č. 3, s. 170-179).
- s. 414 „...*Je směšné, když v 3. čísle Nového života M. Jodl vytváří rozpor mezi tzv. vědeckou kritikou a kritikou orientovanou na obecnou kulturní publicistiku...*“ Autor odkazuje ke statí Miroslava Jodla O uměleckém svědectví, společenské hygieně a společenské funkci umění vůbec (Nový život 10, 1958, č. 3, s. 196-199).

Poznámka editora: Autorův nesouhlas bohužel znemožnil zařazení stati **Františka Kautmana O některých otázkách naší literární kritiky** (Nový život 3, 1951, č. 3, s. 412-423), která vyvolala rozsáhlou diskusi, do níž přispěli Jiří Hájek (Nový život 3, 1951, č. 4, s. 606-610), František Buriánek (tamtéž, s. 610-616), Vladimír Dostál (č. 5, s. 767-771), Jan Kopecký (tamtéž, s. 771-775), Josef Hrubý (č. 6, s. 941-942), Václav Stejskal (č. 7, s. 1104-1116), Vladislav Stanovský (č. 8, s. 1253-1255) a Josef Rybák (č. 10, s. 1570-1577).

Z druhého sjezdu

Vítězslav Nezval: O některých problémech současné poezie.

Podstatné úryvky z referátu předneseného na II. sjezdu Svazu československých spisovatelů dne 24. dubna 1956. Text referátu tiskneme podle vydání v edici Nezvalových Spisů, sv. 26, Eseje a projevy po roce 1945 (ed. Milan Blahynka), s. 301-337. Pasáže vybrané pro tuto antologii tematicky částečně korespondují s texty následujícími v tomto oddíle. – Nezvalův referát se dochoval též v podobě tezí, rozmnožených pro účastníky sjezdových jednání, a dále v souboru stenografických záznamů průběhu sjezdu; publikován byl v Literárních novinách 5, 1956, č. 17, s. 9-11 pod námi převzatým titulkem.

František Hrubín: Diskusní příspěvek. Literární noviny 5, 1956, č. 18.

Vystoupení Františka Hrubína na II. sjezdu SČS, které se uskutečnilo dne 24. dubna 1956, tiskneme podle verze publikované v Literárních novinách s přihlédnutím k verzi publikované v Novém životě 8, 1956, č. 5, s. 526-532 a zejména s přihlédnutím ke stenografickému záznamu, který je uložen ve fondu SČS v Literárním archivu PNP na Starých Hradech. Literární noviny i Nový život publikovaly v roce 1956 Hrubínův projev v necenzurované verzi; drobné odchylky lze považovat za standardní redakční úpravy, výraznější odchylkou od stenozáznamu je pouze vynechaná věta v prvním odstavci („*Věřím, že se k nim dostane v nezkrácené podobě.*“ – zde na s. 432) a mírně odlišná podoba věty v pátém odstavci („*Čím více prostoru pro svobodu vyhloubí v sobě, tím více prostoru pro ni dobude i vně, svému národu, svému lidu, a geniální básní celému lidstvu.*“ – zde na s. 433; kurzívou tištěná slova v publikovaných verzích chybějí).

Jaroslav Seifert: Diskusní příspěvek. Literární noviny 5, 1956, č. 19, s. 9-10. Také Seifertův projev, přednesený na II. sjezdu SČS dne 27. dubna 1956, nebyl ve své tištěné podobě cenzurován; na základě srovnání se stenografickým záznamem, uloženým v LA PNP na Starých Hradech, jsme doplnili větu „*Nemám ovšem práva souditi tu jejich vinu.*“ ve druhém Seifertově požadavku (zde na s. 443).

Jiří Taufer: Diskusní příspěvek. Nový život 8, 1956, č. 5, s. 532-537.

Tento projev byl přednesen na II. sjezdu SČS dne 27. dubna 1956; v Novém životě publikován bez názvu.

Ladislav Štoll: Diskusní příspěvek. Nový život 8, 1956, č. 5, s. 537-543.

Tento projev byl přednesen na II. sjezdu SČS dne 27. dubna 1956; v Novém životě publikován bez názvu.

Jaroslav Janů: K druhému sjezdu československých spisovatelů. Nový život 8, 1956, č. 5, s. 473-477.

O.T.: K zemi své tiskneme se plaše. Hlas exilu /Mnichov/ 3(5), 1956, č. 6, s. 5. Autor této reakce na jednání II. sjezdu SČS bohužel není znám.

s. 467 Zkratka MVD patřila v letech po druhé světové válce sovětskému ministerstvu vnitra (ministerstvo vnutrennich děl), nicméně v roce 1956 již tato instituce zřejmě neexistovala, neboť po Stalinově smrti a Berijově popravě byly všechny dosavadní bezpečnostní složky SSSR soustředěny pod „střechu“ KGB.

O Františka Halase

/J. Chalupecký/: Básník František Halas ve své závěti svobodnému světu. Hlas Československa /New York/, 1951, č. 4, s. 8-12.

Tento text, k jehož autorství se přihlásil Jindřich Chalupecký až koncem šedesátých let, byl v exilovém prostředí padesátých let pokládán za tzv. Halasovu závěť – a to i přesto, že bezprostředně po jeho zveřejnění část exilových publicistů zpochybnila jeho autenticitu. Exilovému tisku zprostředkovala „Halasovu závěť“ agentura Veritas, tisková služba římské Křesťanské akademie, a doprovodila ji tímto redakčním textem:

„27. října 1949 zemřel básník František Halas. Byl iniciátorem prohlášení, o jehož obsahu v posledních dnech svého života se skupinou spisovatelů a básníků, svých přátel, mnoho přemýšlel. Přáním autorů bylo, aby jejich nejpřímnější svědectví zvěděli všichni intelektuálové svobodného světa. Po několika nezdařených pokusech byl originál textu dopraven teprve v poslední době přes hranice. Prohlášení uvádí redakce Veritas úvodem známého katolického spisovatele Jana Čepa, který dostal od básníka Halase do emigrace jeho pozdravy.“

Úvod Jana Čepa publikovala redakce Hlasu Československa v tomto znění: *„Na rádcích, které budete číst, jsou shrnuty úvahy českého básníka proletářského původu, samouka, upřímného socialisty, byť ne marxisticky pravověrného, činného účastníka odboje za německé okupace a od roku 1945 vysokého úředníka v ministerstvu informací, poslance prvního Národního shromáždění, předsedy Syndikátu českých spisovatelů, československého delegáta v PEN-klubu atd. Umřel na nemoc, která na něm hlodala léta, ale také proto, že mu puklo srdce.“*

Sám nikdy neuveřejnil text, který následuje, ba nezapsal ani vlastní rukou jeho formulaci. Nestáčily mu už na to síly ani čas. Nacházíme-li tu formule rázu filozofického a abstraktního, formule, jejichž stylizaci třeba bezpochyby přičíst na vrub redaktorů textu, čteme tu také výrazy a obrazy, které jsou zřetelně poznamenány přímým a spontánním způsobem, jakým

se básník obyčejně vyjadřoval, jakým charakterizoval fakta, razil přívlastek. Ti z nás, kteří ho znali více než dvacet let, kteří se s ním často stýkali za nacistické okupace a potom v letech 1945-48, poznávají na těchto stránkách jeho myšlení, naděje, které kladl do socialismu, a neklid, který pociťoval před jeho komunistickými realizacemi. Nacházíme tu drama, které prožíval před jeho očima, jeho hlubokou solidaritu s věcí chudých, jeho žízeň pozemské spravedlnosti, pro kterou neztrácel z očí konečné tajemství lidského osudu, jeho drásavé protiklady, jeho perspektivy metafyzické a náboženské. Neboť tento syn lidu v nejautentičtějším smyslu toho slova sice toužil po spravedlivém řádu sociálním a hospodářském, ale zároveň cítil v duši a v těle tajemné volání, na které nemůže přinést dostačující odpověď žádné řešení pouze hospodářské a sociální.

Shledáváme se na těchto řádcích i s oním naivním přiznáním k jisté závrati, které se nedovedl ubránit tento syn dělníka, tento samouk, když se viděl najednou vynesena na sám vrchol lidských poct, když viděl, že se o něho ucházejí a lichotí mu nejvýznamnější politické osobnosti země, když viděl, že hraje jakousi roli. Netrvalo to dlouho. Přes svou předčasnou smrt měl kdy vystřízlivět, měl příležitost vypít až na dno kalich hořkých zklamání. Režim, který ho použil na ozdobu své fasády a aby mátl stopy, dokud se to zdálo užitečné, ho už nepotřeboval, jakmile bylo rozhodnuto odhodit přestrojení.

Nekrology, spíše rozpačité, se sice ještě zdržely otevřeného útoku, ale sotva byl pochován – v svém moravském Kunštátě, jak si přál –, mluvčí strany a režimu s Ladislavem Štollem, rektorem Vysoké školy politické a sociální v Praze v čele, už neváhali pohnat před soud a popravit člověka i básníka. Neváhali pranýřovat jako neodpuštělnou slabost, jako buržoazně spirituelistní hnilobu to, co v něm bylo nejdrahocennějšího: jeho lidský cit, jeho drásavý nepokoj, jeho úzkost před osudem člověka a vesmíru.

Ale ať říkají a dělají cokoli, mluvčí režimu nebudou moci zabránit, aby se jeho případ nestal – po Jeseninovi, Achmatovové a ostatních – případem typickým, aby se neproměnil v tragické svědectví, že v marxistickém komunismu je život ducha podtát u samých kořenů, že hlas srdce je tam udušen, že osud člověka je tam krutě zkomolen.

Tato zřetelná skutečnost zlomila nakonec jeho srdce.“

Text „Halasovy závěti“ byl publikován též v měsíčníku Nový život, vydávaném tehdy v Londýně, později v Římě Cyrilometodějskou ligou akademickou (Nový život 3, 1951, č. 10, s. 10-14), a vyšel i samostatně, pravděpodobně zásluhou BBC v Londýně – toto vydání však bylo zřejmě určeno jen pro vnitřní potřebu české redakce.

Okolnosti vzniku tohoto dokumentu i jeho cesty na Západ osvětlil Jindřich Chalupecký na halasovském sympoziu v Kunštátě až v říjnu 1969, podstatné informace jsou shrnuty v článku Tíha doby, poprvé publikovaném ve stejnojmenné knize v roce 1997 (Olomouc, Votobia 1997, s. 7-9). Tamtéž je uveřejněna i autorsky definitivní verze této stati, nazvaná Intelektuál za

socialismu (s. 10-21). Chalupecký se zde plně přihlásil k autorství tzv. Halasovy závěti. Rukopis článku vyvezl z Prahy krátce po převratu v roce 1948 A. M. Ripellino a v zájmu jeho ohlasu se rozhodl změnit jméno autora.

Chalupeckého svědectví tak vlastně potvrzuje oprávněnost nepočtených skeptických názorů na autenticitu Halasovy závěti. Takřka bezprostředně po jejím publikování reagoval odmítavě Bohdan Chudoba: „*Znal jsem Halase mnoho let, měl jsem příležitost sledovat jeho sloh na četných jeho dopisech a rukopisech a jsem přesvědčen, že jde o falsum!*“ (Nový život /Londýn/ 3, 1951, č. 11-12, s. 16). K Chudobově replice se vyjádřila redakce agentury Veritas, jejíž stanovisko koresponduje s komentářem Jindřicha Chalupeckého: „... *co Halas chtěl ještě říci v posledních dnech svého života, zaznamenali jeho přátelé. K prokázání věrohodnosti je po ruce mnoho cenného materiálu. Onen cizinec, který prohlášení z Prahy přivezl a s Halasem se naposledy setkal, obdržel rovněž jeho poslední nevydanou sbírku básní a připravuje o Halasovi publikaci.*“ Citovaná redakční poznámka se též dovolává stanoviska Halasových „blzkých přátel, kteří jsou v exilu“ a kteří prý v otištěném dokumentu „poznávají Halasovy myšlenky“. Přestože se redakce vlastně distancuje od předpokladu přímého Halasova autorství sporného textu, potřeba „věřit v jeho pravost“ byla v části exilu mimořádně silná. Např. Antonín Kratochvíl ještě dva roky po prvních ohlasech sporného dokumentu píše v exilovém literárním měsíčníku Sklizeň, který vycházel v Hamburku, že „teprve před smrtí napsal Halas svou závěť, v níž přiznal svůj velký omyl a zdůraznil celou hrůzu duchovní a mravní krize komunismu“ (Sklizeň 1, 1953, č. 10, s. 3-4). Spor zůstal ve své době nevyřešen, nicméně Halasovy verše z pozůstalosti vyšly nakonec pod názvem Potopa jako první svazek edice Svědectví v New Yorku v roce 1956. Diskuse kolem „závěti“ však ani tehdy neumlkly; za autentickou byla v exilovém tisku prohlašována dokonce i v sedmdesátých i osmdesátých letech: i s Čepovou předmluvou ji znovu otisklo Svědectví (11, 1971/72, č. 41, s. 120-126), úryvky potom publikovala i mnichovská Národní politika (16, 1984, č. 10, s. 8).

Ludvík Kundera: Známe celé dílo Františka Halase? Host do domu 1, 1954, č. 10, s. 445-447.

s. 478 „...zapomenutá báseň *Dělnice*, vzniklá v téže době jako *Staré ženy a tvořící jejich protipól*...“ Zájmeno *jejich* volíme namísto v původním textu užitého zájmena *její*.

Milan Jungmann: Básník a doba. Literární noviny 3, 1954, č. 43, s. 3.

Ludvík Kundera: Ještě k Třiceti letům. Literární noviny 5, 1956, č. 22, s. 4. Referát, vracející se ke Štollovu projevu Třicet let bojů za českou socialistickou poezii (1950), měl být přednesen na II. sjezdu spisovatelů v roce 1956, nakonec byl však publikován jen v Literárních novinách.

s. 488 „... *Přejímání hotových pravd pak vedlo třeba k tomu, že brněnský list Rovnost si záměrně odhalovat i v krajském měřítku liberalismus mimo jiné takto*...“ Autor zde odkazuje k nepodepsanému článku *Za umění bojovné a vysoce ideové* (Rovnost 71, 1955, č. 23, 22. 3. 1955, s. 1).

Jiří Brabec: A co básník. Poznámky k dílu Františka Halase. Květen 2, 1956/1957, č. 9, s. 317-323, č. 10, s. 342-347, Květen 3, 1957/58, č. 1, s. 42-48.

Josef Císařovský: Dým kolem Halase. Kultura 2, 1958, č. 10, s. 1 a 3.
Kromě statí zařazených do této antologie odkazuje Císařovský také k článku Františka Kautmana František Halas a mladá česká poezie (Kultura 2, 1958, č. 4, s. 6), k jehož zařazení do této antologie autor bohužel neposkytl svůj souhlas, k článku Františka Vrby Znovu o Halase? (Literární noviny 7, 1958, č. 5, s. 6) a k doslovu Jana Grossmana k výboru Básně (Praha, Čs. spisovatel 1957, ed. J. Grossman a V. Justl).

Nová generace?

Mladí básníci na II. sjezdu spisovatelů. Květen 1, 1955/56, č. 10, s. 291-298. Z publikovaných diskusních příspěvků zařazujeme projevy Karla Šiktance, Jiřího V. Svobody a Jiřího Šotoly; v uvedeném čísle Května byly publikovány ještě příspěvky Miroslava Florianiana (s. 294) a Miroslava Červenky (s. 296-298).

Karel Šiktanc. Květen 1, 1955/56, č. 10, s. 291-293.

s. 537 „...Jsou tomu dneska už skoro dva roky, co kritik Zdeněk Slabý hovořil v jednom svém článku o mladé poezii jako o nové krvi naší literatury...“ Autor má zřejmě na mysli Slabého stať Obrana poezie (Literární noviny 3, 1954, č. 49, s. 7).

s. 538 „Poslední knihy Nezvala, Hrubína, Závady a Mikuláška...“ – autor má pravděpodobně na mysli knihy Vítězslava Nezvala Chrpy a města, Oldřicha Mikuláška Divoké kačeny, Viléma Závady Polní kvítí a Františka Hrubína Můj zpěv.

Jiří V. Svoboda. Květen 1, 1955/56, č. 10, s. 293-294.

Jiří Šotola. Květen 1, 1955/56, č. 10, s. 294-296.

s. 546 „...takto nás dokázal zklamat např. s. Machonin ve svém loňském referátu na konferenci o poezii...“ – viz Za socialistickou poezii. Z hlavního referátu Sergeje Machonina. Literární noviny 4, 1955, č. 24, s. 1 a 2.

s. 546 „... s. Slabý ve svém pokusu o charakteristiku společných snah mladé poezie v článku Obrana poezie...“ Slabého stať vyšla v Literárních novinách 3, 1954, č. 49, s. 7.

Miroslav Holub: Náš všední den je pevnina. Květen 2, 1956/1957, č. 1, s. 1-2.

Václav Havel: Pochyby o programu. Květen 2, 1956/57, č. 1, s. 29-30.

Stručný komentář k Havlovi článku připojil do téhož čísla Května (s. 30) Miroslav Červenka.

Karel Hrách: Nová jména a co dál? Květen 2, 1956/57, č. 10, s. 358-359.

Josef Vohryzek: Próza v Květnu. Květen 2, 1956/57, č. 10, s. 359.

Miroslav Červenka: Holub a Brukner. Květen 3, 1957/58, č. 11, s. 605-609.
s. 567 „...*Už nad Šotolovou sbírkou jsme měli příležitost si to uvědomit...*“ Míněna je zřejmě sbírka Svět náš vezdejší (1957).

Miroslav Červenka – Jiří Šotola: Ještě o literární kritice. Květen 3, 1957/58, č. 11, s. 589-591.

s. 573 „*Až snad na diskusi mezi J. Hájkem a J. Vohryzkem, (...) kterou jsme na tomto místě úvodníkem 4. čísla začali...*“ Úvodníkem je míněna stať Josefa Vohryzka Kritiku aktivní, nebo reaktivní (Květen 3, 1957/58, č. 4, s. 169-171), analyzující kritickou metodu Jiřího Hájka zvláště na příkladu jeho knihy Problémy a výhledy dnešní prózy (Praha, Orbis 1957). Diskuse pokračovala poznámkou šifry -ju- v bilančním článku Ročníky se uzavřely (Literární noviny 7, 1958, č. 3, s. 6), na který reagoval Josef Vohryzek příspěvkem do rubriky Diskusní tribuna (Květen 3, 1957/58, č. 6, s. 332) a do téže rubriky zařazeným článkem Nová avantgarda (Květen 3, 1957/58, č. 7, s. 396). Jiří Hájek do diskuse vstoupil článkem Polemiky, rámušení a programy (Literární noviny 7, 1958, č. 11, s. 7), na nějž reagoval Vohryzek článkem Nepěkné móresy (Květen 3, 1957/58, č. 9, s. 515-516). Jiří Hájek v polemice pokračoval na stránkách Tvorby v článku Antisociologismus v praxi (Tvorba 23, 1958, č. 24) a Josef Vohryzek mu – naposledy – odpověděl článkem Jestliže polemiky přerůstají... (Květen 3, 1957/58, č. 11, s. 633).

s. 574 „...*Viz polemiku Hájka s Vohryzkem, Brabce s Kautmanem atp...*“ Polemika Jiřího Hájka s Josefem Vohryzkem je připomenuta v předchozím odstavci. Polemikou Brabce s Kautmanem jsou zřejmě míněny články obou autorů publikované v rámci tzv. halasovské diskuse, do níž Jiří Brabec přispěl rozsáhlou statí A co básník (Květen 2, 1956/57, č. 9, 10, 11 – viz příslušný oddíl této antologie). František Kautman, který v té době ještě stále setrval na pozicích dogmatismu příznačného spíše pro přelom 40. a 50. let, Brabcovu studii napadl ve svém článku František Halas a mladá česká poezie (Kultura 2, 1958, č. 4, s. 6), jenž potom Brabec glosoval v článku Jeden případ (Květen 3, 1957/58, č. 7, s. 396).

K úvaze a k polemice. Květen 4, 1959, č. 1, s. 1-3. Autory tohoto tzv. druhého programu Května, kteří nebyli u jeho první publikace uvedeni, jsou pravděpodobně Josef Vohryzek a Miroslav Červenka, popřípadě též Jiří Šotola. Viz k tomu rozhovor s M. Červenkou v časopisu Iniciály 14-15/1991, který byl otištěn též v Červenkově knize Obléhání zevnitř (Praha, Torst 1996, s. 380-385), a studii I. Fencla Vize a iluze (Praha, Pražská imaginace 1993).